

Miralem Porobić, dip. pravnik - advokat
Ajla Avdagić, dipl. pravnik

TRI STUBA AARHUŠKE KONVENCIJE SA POSEBNIM OSVRTOM NA ZAŠTITU OKOLIŠA

Sažetak

Ovim radom se želi ukazati na nastojanja da se prostoru i okruženju gdje živimo posveti dužna pažnja, jer u zavisnosti od našeg odnosa prema okolišu, je i odnos okoliša prema nama. Velike klimatske promjene, poplave, suše, požari, epidemije, svaki dan ukazuju da taj naš odnos prema prirodi još uvijek nije dostigao zadovoljavajući nivo, te da se i pravnom regulativom mora isti poboljšavati.

Ključne riječi: okoliš, ekologija, pristup informacijama, učešće javnosti u donošenju odluka, pristup pravdi.

THE THREE PILLARS OF AARHUS CONVENTION WITH SPECIAL EMPHASIS ON THE ENVIRONMENTAL PROTECTION

Abstract

With this scientific paper wants to point out to efforts to space and environment where we live devote due attention, because depending on our attitude towards the environment, is attitude the environment towards us. Great climate change, floods, droughts, fires, epidemics, every day show that this our attitude to nature is not yet reached a satisfactory level, and that this same attitude must improve with the legal regulations.

Key words: environment, ecology, access to information, public participation in decision making, access to justice

UVOD

Indijanski poglavica Seattle (1790. ? - 7.6.1866.) ušao je u istoriju i njegove riječi upućene u pismu 1854. godine američkom predsjedniku Abrahamu Lincolnu u Washington, kada je ovaj izrazio želju da SAD kupi velika područja indijanske zemlje na sjeverozapadnom dijelu Amerike (danas država Washington) su postale vodilja ekologa u cijelom svijetu. Tada je on rekao: «

"Bijeli nas čovjek teško može razumijeti. Njemu Zemlja nije vrat već – neprijatelj kojega pokorava, iscrpljuje i – ostavlja. Njegova će pohlepa uništiti zemlju i ostaviti za sobom pustoš..."

Migracija stanovništva, a posebno sve prisutnija međunarodna trgovina, veoma su uticali na potrebu da se pojedini slučajevi regulišu propisima. Međunarodno regulisanje odnosa je počelo sa sačinjavanjem pojedinačnih ugovora između susjednih zemalja, u cilju regulisanja zaštite rijeka i jezera koja se nalaze u obje zemlje, a posebno u cilju sprečavanja bacanja otpada i tako prljanja vode. Poznati su takvi ugovori iz devetnaestog vijeka između Francuske i Švicarske, zatim između Francuske i Italije, te posebni ugovori između Francuske i Engleske u pogledu očuvanja i načina izlovljavanja riba u morskim vodama između ove dvije zemlje. U istom vijeku je sačinjena i prva međunarodna deklaracija oko zaštite ptica koje su važne za poljoprivredu, koja je potpisana između Austro ugarske i Italije.

Dalji privredni razvoj je uticao da problem čovjekovog okoliša postaje podstrek za organizovanje najveće Konferencije UN o čovjekovom okolišu do tada, u Štokholmu od 5-16. juna 1972. godine. Konferenciji su prisustvovali predstavnici 113 država te brojnih međunarodnih organizacija. Na Konferenciji je usvojena Deklaracija o čovjekovom okolišu koja se sastojala od dvadeset i šest načela za zaštitu, očuvanje i poboljšanje čovjekova okoliša te Akcijski program koji je sadržavao 109 preporuka za konkretne akcije država. Načelima i preporukama Stocholmske konferencije istaknuta je opća dužnost država da štite okoliš te dužnost da ne uzrokuju štetu okolišu drugih država i okolišu koji je izvan granica nacionalne jurisdikcije. I pored takvog odziva država Načela i preporuke Stockholmske konferencije nisu bili obvezni, ali značaj ove Konferencije je bio izuzetan. Tako već krajem 1972. Opća skupština UN osnovala novu međunarodnu ustanovu – Program za okoliš UN (kratica UNEP – United Nations

Environment Program) da bude središte i koordinator aktivnosti zaštite i očuvanja okoliša u sklopu sustava UN.

Godine 1992., od 3. do 14. juna održana je u Rio de Janeiru konferencija UNCED-a, za koju tvrde da je istorijska, o daljnjem razvoju cjelokupnog čovječanstva, na kojoj su sudjelovali izaslanici iz 179 država i više stotina predstavnika raznih nevladinih udruga.

Na ovoj Konferenciji je usvojeno pet dokumenata:

- 1) Rio deklaracija o okolišu i razvoju,
- 2) Agenda 21 (radni program za 21. stoljeće),
- 3) Okvirna konvencija o klimatskim promjenama,
- 4) Konvencija o biološkoj raznolikosti, i
- 5) Deklaracija o šumama.

Međunarodna zajednica je donijela brojne konvencije, protokole, deklaracije koje bi trebale da regulišu ponašanja u različitim oblastima našeg okoliša:

- 1) Međunarodna konvencija o sprječavanju onečišćenja naftom, zaključena 1954. u Londonu;
- 2) Ženevskoj konvenciji o otvorenom moru iz 1958;
- 3) Konvencija o močvarama od međunarodne važnosti iz 1971., izmijenjena 1982. i 1987;
- 4) Konvencija o sprječavanju onečišćenja mora potapanjem otpada i drugih tvari s brodova i zrakoplova, iz 1972, izmijenjena Protokolom iz 1996;
- 5) Konvencija UNESCO-a o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine iz 1972;
- 6) Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženih vrsta divlje faune i flore iz 1973;

- 7) Konvencija o spriječavanju onečišćenja s brodova iz 1973., izmijenjena Protokolom iz 1978.- poznata i kao MARPOL konvencija;
- 8) Konvencija o zaštiti Sredozemnog mora od onečišćenja (Barcelona, 1976); Izmjena konvencije o zaštiti Sredozemnog mora od onečišćavanja (Barcelona 1995);
- 9) Konvencija o prekograničnom onečišćenju zraka na velikim udaljenostima (Geneva, 1979);
- 10) Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja iz 1979;
- 11) Konvencija UN o pravu mora iz 1982., koja je stupila na snagu 1994;
- 12) Bečka konvencija o zaštiti ozonskog omotača iz 1985. Na osnovu ove Konvencije je doneseno nekoliko protokola i to:
 - a) Montrealski protokol o tvarima koje oštećuju ozonski omotač (Montreal, 1987)
 - b) Dopuna Montrealskog protokola o tvarima koje oštećuju ozonski omotač (London, 1990)
 - c) Izmjena Montrealskog protokola koje oštećuje ozonski omotač (Copenhagen, 1992)
 - d) Izmjena Montrealskog protokola koje oštećuje ozonski omotač (Montreal 1997)
 - e) Izmjena Montrealskog protokola koje oštećuje ozonski omotač (Peking, 1999);
- 13) Konvencija o procjeni utjecaja na okoliš preko državnih granica (Espoo 1991);
- 14) Okvirna konvencija Ujedinjenih naroda o promjeni klime (Rio de Janeiro, 1992);

Pitanje klimatskih promjena na globalnom planu rješava se Okvirnom konvencijom Ujedinjenih naroda o promjeni klime (UNFCCC). Konvencija je usvojena u New Yorku u maju 1992. godine, a potpisana na samitu u Rio de Janeiru u junu iste godine.

Konvencija je stupila na snagu 21. marta 1994. godine, a danas ima 192 stranke. Do sada je 191 država ratificirala Okvirnu Konvenciju UN-a o promjeni klime. Naša zemlja je ovu Konvenciju ratificirala 07. septembra 2000., a 6. decembra 2000. Konvencija je stupila na snagu. U skladu sa principom o zajedničkoj, ali izdiferenciranoj odgovornosti, a posebno odgovornosti razvijenih zemalja u dosadašnjem zagrijavanju atmosfere, odredbama Konvencije jasno su razgraničene obaveze zemalja u razvoju, zatim zemalja sa prelaznom ekonomijom i industrijski razvijenih zemalja. (Član 4, 5, 6, 12, Konvencije).

Zemlje u razvoju, među kojima je i Bosna i Hercegovina, preuzele su samo opšte obaveze u pogledu:

- Izrada i periodično dostavljanje organima Konvencije nacionalnog katastra emisija stakleničkih plinova
- Sprovođenje programa mjera za ublažavanje posljedica
- Saradnje u transferu tehnologija, istraživanjima, sistematskim posmatranjima i razmjeni podataka
- Racionalnog korištenja absorbera i rezervoara stakleničkih plinova
- Saradnja u pripremi mjera adaptacije i zaštiti područja izloženih suši, poplavama, kao i zaštiti vodnih resursa
- Uključivanje u procjene klimatskih promjena u odgovarajuće nacionalne strategije
- Saradnje u oblasti obrazovanja, obuke i jačanja svijesti.

Temeljni cilj Konvencije je „...postignuti stabilizaciju koncentracija stakleničkih plinova u atmosferi na razinu koja će spriječiti opasno antropogeno djelovanje na klimatski sistem. Ta razina treba se ostvariti u vremenskom okviru dovoljno dugom da omogući ekosustavu da se prilagodi na klimatske promjene, da se ne ugrozi proizvodnja hrane i da se omogući nastavak ekonomskog razvoja na održiv način“. Prema Konvenciji, zemljama potpisnicama Priloga I (uglavnom sve razvijene zemlje svijeta i zemlje s

ekonomijama u tranziciji (BiH), dopuštena je određena fleksibilnost u pogledu ispunjenja obveza prema Konvenciji i Kyotskom protokolu radi jačanja njihove sposobnosti za rješavanje problema klimatskih promjena. Ovu fleksibilnost su, odabirom godine u kojoj su emisije bile najviše u razdoblju 1985.-1990. za baznu godinu umjesto 1990., iskoristile: Bugarska (bazna godina 1988.), Mađarska (prosjeak 1985.-1987.), Poljska (1988.), Rumunjska (1989.) i Slovenija (1986.). Odobreno povećanje iznosi 10-23%.

15) Konvencija o prekograničnim učincima industrijskih nesreća (Helsinki, 1992);

Interesantno je uočiti da ova Konvencija, u čl.2. st. 2.ima, iz različitih razloga, i neka ograničenja primjene i Konvencija se neće primjenjivati na: Nuklearne nesreće ili neželjene radiološke događaje; Nesreće na vojnim postrojenjima; Greške na branama, s izuzetkom učinaka industrijskih nesreća izazvanih tim greškama; Na nesreće pri kopnenom prijevozu, isključujući: Hitne mjere odgovaranja na takve nesreće; Prijevoz na lokaciji opasne djelatnosti; Slučajno ispuštanje genetski izmijenjenih organizama; Nesreće izazvane djelatnostima na morskome okolišu, uključujući istraživanje ili iskorištavanje morskog dna; Naftne mrlje ili druge štetne tvari u moru.

16) Konvencija o nadzoru preko graničnog prometa opasnog otpada i njegovu odlaganju, (Basel 1992); Uz Bazelsku konvenciju usvojen je 1999. Protokol o odgovornosti i naknadi štete prouzročene prekograničnim prometom opasnog otpada i njegovim odlaganjem;

17) Konvencija o zaštiti i upotrebi prekograničnih vodotoka i međunarodnih jezera, zaključena je 1992 u Helsinkiju pod okriljem Gospodarske komisije UN za Europu. 1999.god. usvojen je uz Konvenciju Protokol o vodi i zdravlju;

18) Konvencije o biološkoj raznolikosti, usvojena 1992 na Samitu u Rio de Janeiru;

U sklopu razmatranja problematike zaštite životne sredine, aktivnost Global Compacta je usmjerena na ukazivanje pogodnosti poštivanja osnovnog principa zaštite životne sredine, dobrog poslovnog odnosa prema sredini u kojoj se živi i radi, a što je izraženo kroz tri osnovna principa:

1. Podrška obazrivog pristupa izazovima okoliša
2. Inicijativa za promocijom veće okolinske odgovornosti
3. Hrabriti razvoj i širenje okolinsko prijateljskih tehnologija.

Ovi principi su proizašli iz tzv. Agende 21. koja je usvojena u Rio de Janeiro u junu 1992.g., gdje je u 30-om poglavlju pažnja posvećena jačanju uloge biznisa i industrije u zaštiti okoliša.

19) Globalna Konvencija o biološkoj raznolikosti iz Rija, koja je stupila na snagu 1993., Uz Konvenciju je 2000. godine usvojen i Kartagenski Protokol o biosigurnosti;

20) Konvencija Ujedinjenih naroda o suzbijanju dezertifikacije u zemljama pogođenim jakim sušama i/ili dezertifikacijom, osobito u Africi (Pariz, 1994);

21) Konvencija o upotrebi vodenih tokova za druge svrhe osim plovidbe, 1997. u sklopu UN

22) Konvencija o pristupu informacijama, o sudjelovanju javnosti u odlučivanju i pristupu pravosuđu u pitanjima okoliša (Aarhus, 1998);

23) Konvencija o europskim krajobrazima (Firenca, 2000);

24) 2004. stupile su na snagu Roterdamska konvencija o suglasnosti na prethodno informiranje i Stockholmska konvencija o nerazgradivim organskim onečišćivačima;

25) Bazelska Konvencija o kontroli prekograničnog transporta opasnog otpada i njegovom skladištenju koja je stupila na snagu 8.10.2005;

26) Konvencija o vlažnim staništima od međunarodnog značaja posebno kao staništa ptica močvarica (Ramsarska konvencija);

27) Konvencija o zaštiti europske biološke raznolikosti i staništa (Bernska konvencija);

28) Konvencija o zaštiti migratornih vrsta divljih životinja (Bonnska konvencija).

Osim ovih i drugih konvencija, postoje i brojni protokoli, kao:

Protokol o spriječavanju onečišćavanja Sredozemnog mora potapanjem otpadnih i drugih tvari s brodova iz zrakoplova (Barcelona, 1976) ; Izmjena protokola o spriječavanju onečišćenja Sredozemnog mora potapanjem otpadnih i drugih tvari s brodova iz zrakoplova ili spaljivanjem na moru (Barcelona, 1995);

Protokol o zaštiti Sredozemnog mora od onečišćenja kopnenim izvorima (Atena 1980);

Protokol o dugoročnom financiranju Programa suradnje za praćenje i procjenu prekograničnog prijenosa onečišćujućih tvari u zraku na velike udaljenosti u Europi (tzv. EMEP Protokol), iz 1984;

Protokol o smanjenju emisija sumpora ili njihovih prekograničnih tokova za najmanje 30% u odnosu na 1985. i novi Protokol u daljnjem smanjenju emisija sumpora, iz 1994;

Protokol o nadzoru emisije hlapljivih organskih spojeva ili njihovih prekograničnih tokova, iz 1991;

Protokol o posebno zaštićenim područjima i biološkoj raznolikosti u Sredozemlju (Barcelona, 1994. i Monako 1995);

Protokol o zaštiti Sredozemnog mora od onečišćenja uslijed istraživanja i iskorištavanja epikontinentalnog pojasa, morskog dna i morskog podzemlja (Madrid, 1994);

Protokol o zaštiti Sredozemnog mora od onečišćenja kopnenim izvorima i aktivnostima (Sirakuza, 1996);

Protokol o sprječavanju onečišćenja Sredozemnog mora prekograničnim prijevozom opasnog otpada i njegovog odlaganja (Izmir, 1996);

Protokol o nadzoru emisija dušikovih oksida ili njihovih prekograničnih tokova, iz 1998;

Protokol o otpornim organskim tvarima, iz 1998;
Protokol o teškim metalima, iz 1998;

Protokol o suzbijanju zakiseljavanja, eutrofikacije i troposferskog ozona, iz 1999;

Protokol uz Okvirnu konvenciju Ujedinjenih naroda o promjeni klime (Kyoto, 1999);

Protokol o saradnji u spriječavanju onečišćavanja s brodova i, u slučajevima opasnosti, u suzbijanju onečišćavanja Sredozemnog mora (Malta, 2002);

Protokol o strateškoj procjeni okoliša (Kijev 2003);

Europska komisija (EK) je usvojila više direktiva:

Direktiva o integralnoj prevenciji i kontroli zagađenja (Directive on integrated pollution prevention and control IPPC Directive 96/61 EC), temelj politike Evropske unije u oblasti okoliša;

Direktive koje se odnose na prvi i drugi “stup” Arhuške konvencije koje su države članice EU morale prenijeti u svoja nacionalna zakonodavstva do 14. februara, odnosno do 25. juna 2005. godine:

Direktiva 2003/4/EZ europskog parlamenta i vijeća of 28. januara 2003. o pristupu javnosti informacijama o okolišu i kojom se ukida direktiva vijeća 90/313/EEZ;

Direktiva 2003/35/EZ europskog parlamenta i vijeća od 26. maja 2003. kojom je osigurano sudjelovanje javnosti kod izrade određenih planova i programa koji se odnose na okoliš te se njom izmjenjuju i dopunjuju odredbe o sudjelovanju javnosti i pristupu pravosuđu u direktivama vijeća: 85/337/EEZ i 96/61/EZ;

Ostale direktive kojima je isto tako propisano sudjelovanje javnosti kod donošenja odluka u pitanjima okoliša:

Direktiva 2001/42/EZ od 27. juna 2001. o procjeni određenih planova i programa koji se odnose na okoliš;

Direktiva 2000/60/EZ od 23. oktobra 2000. kojom se uspostavlja okvir za djelovanje Zajednice u području vodne politike konvencije;

Usvojeni su brojni drugi dokumenti, kao npr:

Europska povelju o vodama, prva regionalna konvencija u Europi o toj materiji,

Sporazum o europsko-afričkim migratornim vrstama (AEWA),

Sporazum o zaštiti šišmiša u Europi (EUROBATS),

Sporazum o zaštiti kitova (Cetacea) u Crnom moru, Mediteranu i rubnim područjima Atlantskog oceana (ACCOBAMS),

Sporazum o mjerama zaštite tankokljunog pozviždača (Numenius tenuirostris)

Sporazum o zaštiti i upravljanju srednje europskim populacijama droplje (Otis tarda),

U ovom trenutku postoje dva standarda koja se primjenjuju u oblasti razvijanja sistema upravljanja okolišem. To su standardi ISO 1401 i EMAS (European Co-management and Audit Scheme – Evropska šema za eko upravljanje i reviziju). Ovo su standardi koji se primjenjuju dobrovoljno na sve pravne osobe i koji određuju kako treba razviti djelotvoran sistem upravljanja okolišem.

Prilikom opredjeljivanja po kojem od ova dva standarda će se pristupiti razvijanju sistema upravljanja okolišem, treba voditi računa da preduzeće mora poći od najbolje raspoložive tehnike (BAT) pod kojom se podrazumjevaju one koje su najefikasnije u dobivanju visokog općeg nivoa zaštite okoliša u cijelini, pod uslovom da su održivi sa tehničke i ekonomske tačke gledišta u smislu troškova i omogućuju široku upotrebu unutar datog

sektora, a da se radi o proizvodnim tehnikama i načinima na koji se postrojenja projektuju, grade, održavaju i zatvaraju.

BREF dokumenti su posvećeni cjelokupnom i integralnom pristupu unutar jednog industrijskog sektora, koji sadrže od zakonodavnog konteksta, opisa trenutnih procesa, podacima o nivoima zagađujućih emisija, potrošnji sirovina, energije i vode, popis tehnika, informacija o novim tehnikama i tehnologijama za prevenciju i smanjenje zagađenja.

Pored prednosti koja se odnosi na bolji način upravljanja problemima okoliša (koji se vidljivo odražava na ekonomskom planu), zakonodavstva, udovoljavanja zahtjevima potrošača te poboljšanja slike organizacije, danas sazrijevaju preduslovi za drukčiji odnos certificiranih firmi sa javnim službama i službama za nadzor (na pr. lakše dobivanje ovlaštenja, jednostavnija kontrola). Sa stanovišta nezavisne treće strane koju akreditira ovlaštena ustanova, certifikacija prema ISO 14001 omogućuje vanjskome svijetu (zainteresiranim subjektima) jasni dokaz o stvarnoj pouzdanosti primjenjenoga sistema. Time ozbiljnost, kredibilitet i prepoznatljivost odabrane certifikacijske kuće dobivaju temeljni značaj.

Već je poznato mišljenje da su norme ISO 14001 nastale sazrijevanjem iskustava sa ISO 9001 u svijetu proizvođača, te iz snažne volje za savladavanjem logike 'Command and Control' koja je dugo vremena označavala odnos 'Poduzeće/Okoliš'. Sistem upravljanja okolišem koji je definiran međunarodnom normom temelji se na nastojanju uprave na:

- poštivanju propisa
- trajnim poboljšanjima
- sprječavanju zagađivanja.

Dobrovoljna logika ISO 14001 organizacijama dopušta slobodu usmjeravanja ka većem broju ciljeva povezanih sa poboljšanjima, koji su ujedno u funkciji postojećih ekonomskih mogućnosti i tehnološke razine u organizaciji. Broj firmi koje su se odlučile slijediti tu logiku neprekidno raste te je na pojedinim tržištima, kao što su azijska a napose Japan, i u pojedinim sektorima, kao što su hemijski i automobilski, postalo nezamislivo poslovati sa svijetom bez sistema upravljanja okolišem prema ISO 14001.

Po osnovu Sporazuma o sukcesiji između država bivše SFRJ, Bosna i Hercegovina je preuzela ratifikaciju svih Konvencija koje su bile prihvaćene u SFRJ, ali je i pristupila prihvatanju Konvencija koje su donesene i u novije vrijeme. Tako su ratifikovani Konvencija o prekograničnom oneščišćenju zraka, Konvencija o klimatskim protokolima, Kyoto protokol, Bečka konvencija za zaštitu ozonskog omotača i dr.

1. Aarhuska konvencija

Imajući u vidu obaveze koja proizilaze iz Konvencije, ovom prilikom se posebna pažnja posvećuje KONVENCIJI O PRISTUPU INFORMACIJAMA, UČEŠĆU JAVNOSTI U DONOŠENJU ODLUKA I PRISTUPU PRAVOSUĐU U OBLASTI OKOLIŠA, koja je poznata kao AARHUSKA KONVENCIJA. Ova Konvencija je donesena u Aarhusu, Danskoj, 25.06.1998. Aarhuska konvencija je stupila na snagu 30. oktobra 2001. godine. (da bi Konvencija stupila na snagu, bilo je potrebno da prođe devedeset dana od deponovanja šesnaestog ratifikacionog instrumenta). Bosna i Hercegovina je pristupila Aarhuskoj konvenciji 15.09.2008. godine (Sl. glasnik BiH-MU, broj: 8/08). Aarhuska konvencija, kao jedna od konvencija koja ima izuzetan značaj u ostvarivanju prava na zaštitu okoliša, ima tri osnovna stuba koja usmjeravaju cjelokupno dalje dejstvo konvencije, i to kroz:

1. Slobodan pristup informacijama;
2. Učešće javnosti u donošenju odluka;
3. Pristup pravdi.

Informacije koje se odnose na okoliš moraju postati javno dobro koje je dostupno svim zainteresovanim i samim tim se mora omogućiti učešće u odlučivanju, odnosno ostvarivanju prava na pravnu zaštitu pred sudom odnosno drugim organima, u slučaju da se ne omogući ostvarivanje tih prava. Na ovaj način se i ostvaruje sveukupni cilj Konvencije, a to je da se vlade i nadležni organi otvore za javnost i učine dostupnim informacije koje se odnose na okoliš.

Osnovne postavke Konvencije se ogledaju u slijedećem:

Svaki pojedinac ima pravo da od javnih organa dobije informacije o okolišu; (npr., u Tuzli je uvijek bio problem dobiti kvalitetne informacije o zagađenju

zraka, a posebno je teško bilo dobiti podatke o emisijama štetnih čestica i termoelektrane, Sode ili Cementare u Lukavcu i sl);

- takav pojedinac ne treba da:
 - obrazlaže svoj zahtjev,
 - bude državljanin ili
 - ima boravak u dotičnoj zemlji.
- ova konvencija definira:
 - pravila o načinu traženja informacija,
 - rok davanja odgovora na ovakve zahtjeve,
 - okolnosti pod kojima se može odbiti davanje informacija i
 - šta se može preduzeti kada je zahtev neopravdano odbijen.

Vlade bi trebalo obavezno da konsultiraju javnost prilikom davanja prijedloga za određene aktivnosti, (ove aktivnosti su navedene u Prilogu 1 Konvencije), kada se pretpostavlja da bi one mogle negativno uticati na okolinu.

Arhuska konvencija precizno definira koje su vrste informacija o predloženoj odluci neophodne i na koji se način javnost o njima obavještava (preko sredstava informiranja ili pojedinačno).

Svaki pojedinac ima pravo da podnese prijavu sudu ili drugom nezavisnom tijelu za bilo koji slučaj u kome mu nisu date tražene informacije ili mu nije omogućeno da učestvuje u procesu odlučivanja o pitanjima zaštite okoline.

Isto pravo odnosi se i na slučajeve u kojima neka osoba ili javni organ vlasti krši postojeće zakone o životnoj sredini ili u kojima je ugroženo pravo neke osobe na zdravu okolinu.

Nevladine organizacije takođe mogu da iniciraju sudske procese ukoliko im je namera zaštita okoline.

Osim opštih obaveza koje potpisnice Konvencije preuzimaju, one su takođe riješile da omoguće da lica koja sprovode svoja prava po Konvenciji ne budu za svoje angažovanje ni na koji način kažnjena, sudski gonjena ili uznemiravana.

2. Zaštita okoliša u Bosni i Hercegovini

Zaštiti okoliša je dato puno pažnje u zakonodavnim aktivnostima, počev od Ustava BiH, koji je u članu 3.t.2., dao poseban značaj zaštiti okoliša, uređujući to na način da će Entiteti osigurati sigurnu i zdravu sredinu za sve osobe u područjima pod njihovom nadležnošću.

Ovakvo Ustavno opredjeljenje je dovelo do toga da Entiteti i Brčko Distrikt BiH, donose svoje propise, utvrđuju svoje nadležnosti i svoje principe, bez obzira što je, nekada, veoma teško napraviti granicu štetnih uticaja koji se šire iz jednog geografskog područja u drugo.

Bosna i Hercegovina je usaglašavanju svojih propisa sa Arhuskom konvencijom pristupila izradom pojedinih zakona, I prije pristupanja toj Konvenciji. Zbog različitih nadležnosti, Zakon o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini je objavljen u «Sl.glasniku BiH», broj 28/00 od 17.11.2000.g., broj 45/2006, broj 102/09 u Republici Srpskoj je objavljen u «Sl.glasniku RS», broj 21/01 od 18.05.2001.g., dok je u Federaciji BiH objavljen u «Sl.novinama FBiH», broj 32/01 od 24.07.2001.g. Osnovni cilj ovih zakona je da se da javni pristup informacijama radi promoviranja veće transparentnosti i odgovornosti javnih organa, i to omogućavanjem svakom licu da ima pristup informacijama, a samim tim da ima mogućnosti tražiti izmjene i davati komentar na svoje lične informacije koje su pod kontrolom javnog organa. Prema tome, zakonom je zagarantovano pravo na slobodan pristup informacijama, što predstavlja potpuno novo pravo u domaćem zakonodavstvu, koje je veoma važno u oblasti zaštite okoliša.

Nakon ovoga se pristupilo usvajanju seta zakona iz oblasti zaštite okoliša i u Federaciji BiH i u RS. U RS su usvojeni: Zakon o zaštiti životne sredine, Zakon o zaštiti vazduha, Zakon o zaštiti voda, Zakon o upravljanju otpada, Zakon o fondu za zaštitu životne okoline, koji su objavljeni u «Sl.glasniku RS», broj 53/02 od 24.08.2002.g., «Sl.glasniku RS», 41/ 08 od 15/04/2008, U FBiH su usvojeni: Zakon o zaštiti prirode, Zakon o zaštiti okoliša, Zakon o zaštiti zraka, Zakon o upravljanju otpadom, Zakon o zaštiti voda, Zakon o fondu za zaštitu okoliša, i svi su objavljeni u «Sl.novinama FBiH», broj 33/03 od 19.07.2003.g. Od tada je došlo do brojnih promjena, te je izmjenjen i dopunjen Zakon o zaštiti zraka («Sl.novine FBiH», broj 4/10), donesen je Zakon o vodama («Sl.novine FBiH», broj 70/06), Zakon o

prostornom planiranju i korištenju zemljišta («Sl.novine FBiH», broj 2/06, 72/07, 32/08, 4/10, 13/10, 45/10),.

Uz ove Zakone, i u Federaciji BiH i u Republici Srpska usvojen je veći broj podzakonskih akata, kao što su Uredbe i pravilnici, koji su veoma bitni radi provođenja procedura predviđenih Zakonima.

U Federaciji je donesen veliki broj podzakonskih propisa, značajnih za odnos preduzeća prema zaštiti okoliša, i samim tim za utvrđivanje njihovih odnosa kao društveno odgovornih subjekata, a to su:

1. Pravilnik o pogonima i postrojenjima za koje je obavezna procjena utjecaja na okoliš i pogonima i postrojenjima koji mogu biti izgrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu;(Objavljeno u "Sl.novinama FBiH", broj 19/04 od 10.4.2004.)
2. Pravilnik o uvjetima za podnošenje zahtjeva za izdavanje okolinske dozvole za pogone i postrojenja koja imaju izdate dozvole prije stupanja na snagu Zakona o zaštiti okoliša; (Objavljeno u «Sl.novinama FBiH», broj 68/05 od 7.12.2005.)
3. Pravilnik o uvjetima i kriterijima koje moraju ispunjavati nosioci izrade studije utjecaja na okoliš i visini naknade i ostalih troškova nastalih u postupku procjene utjecaja na okoliš; (Objavljeno u «Sl.novinama FBiH», broj 68/05 od 7.12.2005.)
4. Pravilnik o rokovima za podnošenje zahtjeva za izdavanje okolinske dozvole za pogone i postrojenja koja imaju izdate dozvole prije stupanja na snagu Zakona o zaštiti okoliša; (Objavljeno u «Sl.novinama FBiH», broj 68/05 od 7.12.2005.)
5. Pravilnik o sadržaju izvještaja o stanju sigurnosti, sadržaju informacija o sigurnosnim mjerama i sadržaju unutrašnjih i spoljnih planova intervencije; (Objavljeno u «Sl.novinama FBiH», broj 68/05 od 7.12.2005.)
6. Pravilnik o izradi godišnjih/polugodišnjih programa inspekcije zaštite okoliša; (Objavljeno u «Sl.novinama FBiH», broj 68/05 od 7.12.2005.)

Zakon o zaštiti životne sredine je predvidio donošenje provedbenih propisa i u RS, među kojima su najznačajniji:

1. Uredba o postrojenjima koja mogu biti izgrađena i puštena u rad samo ukoliko imaju ekološku dozvolu (objavljeno u "Sl.glasniku Republike Srpske" broj 7/06 od 1. februara 2006.);
2. Uredba o projektima za koje se sprovodi procjena uticaja na životnu sredinu i kriterijumima za odlučivanje o obavezi sprovođenja i obimu procjene uticaja (Objavljeno u "Sl.glasniku Republike Srpske" broj 7/06 od 1. februara 2006.)
3. Pravilnik o uslovima za podnošenje zahtjeva za izdavanje ekološke dozvole za pogone i postrojenja koja imaju izdate dozvole prije stupanja na snagu Zakona o zaštiti životne sredine (Objavljeno u "Sl.glasniku Republike Srpske" broj 24/06 od 21. marta 2006.)
4. Pravilnik o rokovima za podnošenje zahtjeva za izdavanje ekološke dozvole za pogone i postrojenja koja imaju izdate dozvole prije stupanja na snagu Zakona o zaštiti životne sredine (Objavljeno u "Sl.glasniku Republike Srpske" broj 24/06 od 21. marta 2006.)

Zakon o zaštiti životnog okoliša u Brčko Distriktu BiH, („Sl.glasnik BD“ 24/04 i 01/05) je na istovjetan način, kao u FBiH i RS odredio obavezu donošenja podzakonskih akata, među kojima su najvažniji:

1. Pravilnik o pogonima i postrojenjima za koje je obavezna procjena uticaja na životnu sredinu i pogonima i postrojenjima koji mogu biti pušteni u rad samo ako imaju ekološku dozvolu (usvojen 09.05.2006.)
2. Pravilnik o uslovima za podnošenje zahtjeva za izdavanje ekološke dozvole za pogone i postrojenja koja imaju dozvole prije stupanja na snagu zakona o zaštiti životne sredine (Sl. glasnik Brčko Distrikta, br. 24/04)
3. Pravilnik o rokovima za podnošenje zahtjeva za izdavanje ekološke dozvole za pogone i postrojenja koji imaju dozvole prije stupanja na snagu zakona o zaštiti životne sredine (Sl. glasnik Brčko Distrikta br. 24/04).

Postojanje ovolikog broja propisa nije i vjerodostojno mjerilo da se isti valjano primjenjuju. Zakon o zaštiti okoliša, kao jedan od osnovnih zakona iz ovih oblasti zaslužuje da se za njega da nekoliko napomena.

Osnovna načela iz Aarhuske konvencije su i ugrađena u ovaj Zakon. Ta osnovna načela su učešće javnosti u donošenju odluka, pristup informacijama iz oblasti okoliša, te pristup pravdi u cilju ostvarivanja prava

iz oblasti okoliša. Zaštita okoliša ostvaruju se putem učešća svih zainteresiranih građana, na određenom nivou. Svaki pojedinac i organizacija moraju imati odgovarajući pristup informacijama koje se odnose na okoliš, a kojim raspolažu organi uprave, uključujući i informacije o opasnim materijama i aktivnostima u njihovim zajednicama, kao i mogućnost učešća u procesu donošenja odluka.

Na ovaj način javnosti je zagarantovan pristup informacijama, mogućnost da učestvuju u procesu odlučivanja i pristup pravdi po pitanjima vezanim za okoliš. Organi upravi su dužni obezbjediti da lica koja ostvaruju svoja prava neće zbog toga biti kažnjeni, proganjani ili na bilo koji drugi način uznemirivani zbog svog učešća.

Prvi i najvažniji element pristupa informacijama je određivanje definicije takvih informacija. Informacija o okolišu, u smislu zakona, znači bilo koju informaciju u pisanoj, vizuelnoj, audio, elektronskoj ili bilo kojoj drugoj materijalnoj formi o:

- stanju elemenata okoliša, kao što su zrak i atmosfera, voda, tlo, pejzaže, prostor i prirodna područja, biološki diverzitet i njegove komponente, uključujući genetski modificirane organizme i međudjelovanje ovih elemenata;
- faktorima, kao što su supstance, energija, buka i radijacija, i djelatnosti i mjere, uključujući administrativne mjere, sporazume o zaštiti okoliša, politike, zakonodavstvo, planove i programe, koji utiču ili postoji vjerovatnoća da će uticati na elemente okoliša u okviru alineje 1. ovog člana, analiza troškova i dobiti i druge ekonomske analize i pretpostavke koje se koriste u odlučivanju u okolišu;
- stanju ljudskog zdravlja i sigurnosti, životnim uslovima, kulturnim dobrima i građevinama, u mjeri u kojoj su ili bi mogli biti pod uticajem stanja elemenata okoliša ili preko ovih elemenata pod uticajem faktora, djelatnosti ili mjera navedenih u alineji 2. ovog člana,
- organima i institucijama nadležnim za okoliš;

Druga osnovna definicija Konvencije je definisanje značenja "javnosti". Prema Zakona "javnost" predstavlja jedno ili više fizičkih ili pravnih osoba, i u skladu sa entitetskim zakonima ili praksom, njihova udruženja, organizacije ili grupacije.

U članu 30. Zakona je vrlo jasno rečeno ko je zainteresovana javnost koja ima pravo pristupa ovoj vrsti podataka:

Zainteresirana javnost, u smislu ovog zakona, znači javnost koja ima interes u odlučivanju u okolišu bilo zbog lokacije projekta ili zbog prirode datog zahvata u okolišu, javnost koja je pod uticajem ili je vjerovatno da će biti pod uticajem namjeravanog zahvata u okolišu i nevladine organizacije koje promoviraju zaštitu okoliša.

Član 37 Zakona je odredio rok od 30 odnosno 60 dana od dana uvida u informacije, za davanje primjedbi, informacija, analiza ili mišljenja za koje zainteresovana javnost smatra da su bitni.

Može se konstatovati da su ove definicije u potpunosti preuzete iz Konvencije.

Da bi uopšte poznavali uslove i načine na koji mogu ostvarivati svoja prava iz oblasti zaštite okoliša, neophodno je mnogo više uraditi na edukaciji građana, pa i nevladinih udruženja koja se bave ovom problematikom. U članu 32. Zakona je utvrđena obaveza Ministarstva obrazovanja da izradi godišnje obrazovne programe zaštite okoliša u cilju obrazovanja i podizanja svijesti javnosti u oblasti okoliša. U posljednje vrijeme se ovom pitanju posvećuje dužna pažnja, jer smo svjedoci brojnih aktivnosti u školskom uzrastu, a već postoje brojna nevladina udruženja čiji je osnovni koncept rada zaštita okoliša.

Ministarstvo će, kako je to regulisano čl.33. Zakona, na zahtjev zainteresiranog lica, osigurati da informacije iz oblasti zaštite okoliša budu dostupne javnosti i to što je prije moguće, a najkasnije u roku od 15 dana od dana podnošenja zahtjeva osim u slučajevima kada sadržaj i složenost datih informacija opravdava produženje ovog roka do jednog mjeseca.

Prema tome nadležni organ će osigurati da tražene informacije o okolišu budu dostupne javnosti i to bez obaveze navođenja interesa. Ovakva odredba je identična sa članom 4. Konvencije sa jednom izmjenom u pogledu roka za davanje informacija.

Zahtjev za davanje informacija o okolišu može biti odbijen ukoliko:

- nijedan organ uprave ne poseduje tražene informacije o okolišu;
- je zahtjev očigledno neosnovan ili formuliran suviše uopćeno;
- se zahtjev tiče materijala koji je u fazi pripreme ili se tiče unutrašnje komunikacije organa uprave gdje je takvo izuzimanje od davanja informacije predviđeno nekim drugim zakonom, uzimajući u obzir narušavanje općeg interesa davanjem informacije, ili
- u slučaju da je informacija već dostavljena predstavnicima nevladinih organizacija, lokalnim zajednicama i štampi zbog kolektivnog javnog interesa. U tom slučaju nadležni organ uprave će uputiti podnosioca zahtjeva gdje može dobiti potrebne informacije.

Zahtjev za informacije o okolišu može biti odbijen ukoliko bi davanje informacija imalo štetan utjecaj na:

- međunarodne odnose, odbranu ili opću bezbjednost;
- tok pravde, pravo lica na pravedno suđenje i mogućnost organa uprave da sprovede krivični ili disciplinski postupak;
- povjerljivost informacija koje se tiču trgovine i industrije, gdje je takva povjerljivost zaštićena zakonom kako bi se zaštitili legitimni ekonomski interes. U ovom okviru, informacije o emisijama koje su bitne za zaštitu okoliša ne smiju se otkrivati;
- prava intelektualne svojine;
- povjerljivost osobnih podataka i/ili dokumente koji se odnose na fizičke osobe u slučaju da te osobe nisu dale saglasnost za otkrivanje datih informacija javnosti, gdje je ta povjerljivost predviđena zakonom;
- interese treće osobe koja je obezbijedila tražene informacije a da na to nije bilo pravno obavezna i ukoliko ta osoba ne da saglasnost za otkrivanje datog materijala, ili
- okoliš na koji se informacije odnose, kao što su mjesta uzgoja rjetkih vrsta.

Razlog za odbijanje zahtjeva za davanje informacija mora biti obrazložen.

U članu 36 Zakona propisana je obaveza nadležnih organa da obezbijede učešće javnosti u:

- postupcima procjene utjecaja projekata na okoliš;
- postupcima izdavanja okolinskih dozvola za pogone i postrojenja iz svoje nadležnosti
- kao i u postupku donošenja drugih odluka koje mogu imati značajan uticaj na okoliš.

Odmah nakon pokretanja upravnog postupka javnost će biti informirana o slijedećem:

- predloženim aktivnostima i zahtjevu za izdavanje okolinske dozvole o čemu će biti donesena odluka;
- nacrtu odluke;
- organima uprave koji su odgovorni za donošenje odluke;
- predviđenom postupku uključujući dostupne informacije o:
 - a) pokretanju postupka;
 - b) mogućnosti za učešće javnosti;
 - c) vremenu i mjestu predviđene javne rasprave;
 - d) nazivu organa uprave od kojih se mogu dobiti relevantne informacije i izvršiti uvid u dokumentaciju;
 - e) nazivu organa uprave ili bilo kog drugog organa kome se mogu podnijeti primjedbe i pitanja kao i rok za podnošenje primjedaba ili pitanja,
 - f) okolišu koje su relevantne za predložene aktivnosti.

Zainteresirana javnost će biti obavještena prije ili najkasnije u vrijeme početka postupka izvođenja dokaza i upozorena da se u roku od 30 dana moraju podnijeti dokazi i činjenice koje se tiču datog slučaja.

Član 38. Zakona govori o trećem stubu Aarhuske konvencije, pristupu pravdi. Ova odredba usmjerava na primjenu Zakona o upravnom postupku, u svim slučajevima kada podnosilac zahtjeva smatra da njegov zahtjev za dobijanje informacije nije razmatran, nepravedno je odbijen, nepotpuno ili djelomično neadekvatno odgovoreno, u kojim slučajevima se može pokrenuti postupak preispitivanja odluke pred drugostepenim organom.

Odluka u drugostepenom upravnom i sudskom postupku donijet će se po hitnom postupku”.

Ovdje se radi o pristupu pravdi vezano za probleme koji se tiču pristupa informacijama. Ovaj član je u potpunosti u skladu sa zahtjevom iz Konvencije da bilo koje lice može tražiti pravni lijek ukoliko smatra da je njegov zahtjev za davanje informacija ignorisan, nezakonito odbijen, ili da na njega nije dat adekvatan odgovor.

U članu 39. Zakona propisano je da predstavnici zainteresirane javnosti koji su učestvovali u prvostepenom postupku imaju pravo da ulože žalbu i da pokrenu postupak preispitivanja odluke, dijela odluke ili postupak zbog neizvršavanja odluke, pred sudom.

Nakon provođenja postupka sud može:

- naložiti organima ponavljanje ili obnovu postupka;
- naložiti fizičkim osobama da preduzmu sve neophodne sanacione mjere uključujući obustavu određenih aktivnosti i/ili plaćanje šteta;
- obavezati fizičke osobe da izvrše uplatu naknade u Federalni fond zaštite okoliša kao i da snose troškove sudskog postupka i
- naložiti privremene mjere.

Ovlaštenja suda u ovakvim slučajevima su izuzetno velika, ali se još uvijek nedovoljno ostvaruju. Interesantno je da neizvršavanje obaveza iz prva tri stuba Arhuske konvencije koji su ugrađeni u Zakon, ne povlači za sobom i kažnjavanje, jer to nije predviđeno kao prekršaj ovog Zakona. Zbog toga i dalje imamo situaciju da neopravdano mali broj preduzeća oblasti zaštite okoliša posvećuje dužnu pažnju.

Ovome doprinosi i rasprostranjen sindrom i na našem području koji ima skraćenicu NIMBY (Not in My back yard – ne u mom dvorištu), jer svi mi govorimo o potrebi izgradnje industrijskih postrojenja koji su preduslov zapošljavanja većeg broja radnika, ulaznica za bolji život, ali kada treba odlučivati o tome, onda je bolje da se taj objekat napravi na nekom drugom mjestu, a ne u mojoj blizini. Vjerovatno je svima poznat slučaj sa pokušajima izgradnje ekoloških deponija na području tuzlanskog kantona. Finansijska sredstva su bila obezbjeđena, opravdanost izgradnje postoji, ali, nema saglasnosti da se ta deponija izgradi na nekom određenom području. Dok se ne donese kvalitetna odluka, kreditna sredstva se troše na izrade raznih studija o opravdanosti, kamate se plaćaju, a rezultata nema.

Osim ovoga, tu postoji i drugi sidrom, koji je još izraženiji kod određenog kruga ljudi i ima skraćenicu NIMET (Not in My election time – ne u vrijeme mog izbornog mandata), koji je prepoznatljiv i kod nas, jer je malo političara koji su spremni da se uhvate u koštac sa problemom donošenja odluka o izgradnji industrijskih objekata, voljni su da započnu proceduru, ali ..»neka to neko drugi završi kada meni istekne mandat«.

Uvijek se postavlja pitanje kakva je uloga preduzeća na zaštitu okoliša, posebno imajući u vidu da je u BiH temelj razvoja privrede postavljen na malim i srednjim preduzećima, a da je ostalo veoma malo tzv. velikih preduzeća. Pogrešno se smatra da je uloga velikih preduzeća u zagađivanju okoliša neuporedivo veća od zagađenja koje mogu učiniti mala i srednja preduzeća. U porastu emisije glavnog stakleničkog plina – CO₂, s podjednakim učešćem od cca 30% učestvuju industrija, transport i domaćinstva. Baš činjenica da je okosnica rada u BiH rad malih i srednjih preduzeća, ukazuje na potrebu da se ovom problemu posveti pažnja kroz posmatranje rada malih i srednjih preduzeća.

Aktivnost Global Compacta je usmjerena na ukazivanje pogodnosti poštivanja osnovnog principa zaštite životne sredine, dobrog poslovnog odnosa prema sredini u kojoj se živi i radi, a što je izraženo kroz tri osnovna principa:

- Podrška obazrivog pristupa izazovima okoliša
- Poduzimanje inicijative za promocijom veće okolinske odgovornosti
- Hrabriti razvoj i širenje okolinsko prijateljskih tehnologija.

Ovi principi su proizašli iz tzv. Agende 21. koja je usvojena u Riu de Janeiru u junu 1992.g., gdje je u 30-om poglavlju pažnja posvećena jačanju uloge biznisa i industrije u zaštiti okoliša. Sama činjenica da se kod nas govori o Implementacija ovih principa predstavlja izuzetan napredak. Međutim, tu treba imati u vidu da je ova Agenda usvojena 1992.g., a da se njena implementacija u BIH tek očekuje, što opet ukazuje na činjenicu da smo u ovoj oblasti u znatnom zaostatku.

Prvi princip koji govori o podršci obazrivog pristupa izazovima okoliša, je izuzetno primjenjiv na naše području.

Zakon o zaštiti okoliša je utvrdio nekoliko načela djelovanja, od kojih u ovom dijelu izdvajamo:

1. Načelo održivog razvoja
2. Načelo predostrožnosti i prevencije

Primjena svih ovih načela, pojedinačno i zajednički ukazuje na stalnu potrebu obazrivog pristupa izazovima okoliša. Na ovo posebno ukazuje načelo održivog razvoja i načelo predostrožnosti i prevencije. Održivost okoliša podrazumijeva: očuvanje prirodnog blaga na način da stepen potrošnje obnovljivih materijala, vodnih i energetskih resursa ne prevazilazi okvire u kojima prirodni sistemi mogu to nadomjestiti i da stepen potrošnje neobnovljivih resursa ne prevazilazi okvir prema kojem se održivi obnovljivi resursi zamjenjuju.

Pri korištenju okoliša mora se ispoštovati načelo predostrožnosti, tj. pažljivo upravljati i ekonomično koristiti komponente okoliša, te svesti na najmanju moguću mjeru stvaranje otpada primjenom reciklaže nastalog otpada, odnosno ponovnog korištenja prirodnih i vještačkih materijala.

Fokusiranje aktivnosti preduzeća na preventivnim mjerama daje mnogo bolje rezultate nego poduzimanje aktivnosti nakon što se desi neka ekološka katastrofa. Da bi se ovo postiglo, potrebno je prikazati jasnu sliku rezultata preventivnih mjera u odnosu na aktivnosti koje se moraju poduzimati nakon što se desi ekološka katastrofa. Zbog toga je važno organizirati korištenje okoliša na način da rezultira najnižim mogućim stepenom opterećenja i korištenja okoliša, da sprečava zagađivanje okoliša i da sprečava štetu po okoliš.

Kada je u pitanju drugi princip Global compacta - Poduzimanje inicijative za promocijom veće okolinske odgovornosti vrlo je važno ohrabriti preduzeća da u svoje razvojne programe unesu obavezu praćenja odnosa preduzeća prema zaštiti okoliša, na način da će pratiti uticaj proizvodnih procesa na okoliš, kao i da će pratiti uticaj poduzetih mjera na smanjenje štetnog uticaja na okoliš. Posmatrajući dosadašnje aktivnosti preduzeća na ovom polju, može se konstatovati da je situacija veoma različita, od preduzeća koja su već poduzela mnogobrojne aktivnosti u cilju kvalitetnog pristupa zaštiti okoline, pa do preduzeća koja na ovom planu nisu poduzela

ništa, a što je vidljivo i kroz naprijed date podatke o zahtjevima za izdavanje okolinskih – ekoloških dozvola.

U cilju postizanja većeg stepena društvene odgovornosti, potrebno je od svih preduzeća tražiti da sačine analizu trenutnog stanja, jer se samo na takav način može utvrditi kakav je njihov odnos prema društvenoj odgovornosti, kao nosilaca razvoja.

Ovakva analiza je preduslov za uspostavljanje sistema upravljanja okolišem, čemu mora težiti svako preduzeće, koristeći sve pogodnosti koje takvo upravljanje okolišem nudi.

Treći princip, «Hrabriti razvoj i širenje okolinsko prijateljskih tehnologija», ima veoma pogodno tlo u našoj zemlji. Mala i srednja preduzeća, gdje je do sada preovladala kategorija trgovinskih preduzeća, sve više prerastaju u kategoriju proizvodnih preduzeća, koristeći brojne pogodnosti koje su prisutne kod nas. Ovdje dolazi do izražaja načelo zamjene i načelo integralnog pristupa iz Zakona o zaštiti okoliša. U postupcima promjena djelatnosti, preduzeća se opremaju postrojenjima koja su savremena, stare uređaje zamjenjuju novim, a pošto je to, u većini slučajeva praćeno kreditnim odnosima sa bankama, tu dolazi do izražaja, obaveznost postupanja u skladu sa okolinskim propisima, kao preduslov za dobijanje kredita.

Na ovaj način, bankarstvo direktno utiče da preduzeća sve više pažnje posvećuju opremanju sa strojevima koji omogućavaju recikliranje, koji štede energiju ili na drugi način direktno utiču na poboljšanje uslova življenja i poboljšanje odnosa prema okolišu.

Proizvodi koji su namjenjeni izvozu, kao preduslov za izvoz, imaju obavezu da ispunjavaju propisane standarde, što direktno govori i o uticaju kupaca na uvođenje novih tehnologija koje su prijateljske u odnosu na okoliš.

Kod nas se vrlo često postavlja pitanje koje su to prednosti korištenja ovih tehnologija, jer trenutno izdvajanje iz prihoda preduzeća većih sredstava u cilju poboljšanja odnosa prema zaštiti okoliša, a da se odmah ne vide finansijski efekti, nailazi na odbijanje kod menadžera preduzeća.

Zbog ovakvih pitanja, mora se istaći slijedeće:

Finansijski efekti se ipak odmah osjete u postupcima odobravanja kredita. Osim ekonomskih pokazatelja, banka zahtjeva da se obradi i kriterij smanjenja ekološkog rizika, te ne odobrava kredite u slučajevima kada se radi na uvođenju tehnologije koja će povećati ekološki rizik. Osiguravajuća društva, također ugovaraju posebne uslove za police osiguranja kod povećanih ekoloških rizika.

Ipak, najveće pogodnosti se javljaju kao posredni finansijski efekti. Naime, preduzeća koja već imaju uređen sistem upravljanja okolišem, postaju prepoznatljiva na tržištu, te daleko lakše mogu pronaći kupca u inostranstvu, a samim tim im se otvaraju nova tržišta.

Svakodnevna edukacija potrošača dovodi do toga da se potrošači sve više okreću kupovini roba koje su proizvedene u skladu sa ekološkim normama, da zahtjevaju sve veće kontrole robe u cilju izbjegavanja kupovine robe koja je štetna za zdravlje, tako da tržište počinje da diktira proizvodnju robe sa tehnologijama koje su prijateljske sa ekologijom. Sve su češće pojave otkazivanja narudžbi i vraćanje isporučene robe koja ne odgovara tim standardima. Odnos krajnjeg potrošača prema robi, postaje sve više mjerilo na osnovu kojeg se i proizvodi roba.

Sve veća cijena energije, direktno utiče da se preduzeća sve više pažnje posvećuju unutrašnjoj organizaciji, boljem upravljanju proizvodnjom, kako bi bez dodatnih troškova postigle povećanu efikasnost proizvodnje. To je veoma vidljivo kod drvoprerađivačkih firmi, koje su u ranijem periodu znale uništavati ogromne količine drvnog otpada, a sada ga prerađuju i izvoze, a ostatak koriste kao vlastito gorivo za sušare i druge potrebe. Ogromne uštede se postižu i kroz bolje organizovanje transporta, koristeći povratni transport, usputne transporte i druge pogodnosti uštede energije.

Poseban finansijski efekat se dobija kada se koristi sirovina na način da se nakon korištenja može reciklirati. Na žalost, ovom dijelu finansijskog efekta još uvijek nije posvećena dovoljna pažnja. Ogromne količine papira se uništavaju bez slanja u reciklažu, plastične boce plutaju našim rijekama, staklena ambalaža se ne otkupljuje. U cilju poboljšanja ovih finansijskih efekata, Svjetska banka je krenula u finansiranje izgradnje eko deponija, koje bi i imale zadatak da organizuju prikupljanje otpada na način da se može ući u

proces recikliranja. I ovaj proces nailazi na protivljenja, zbog čega se pojedinačnim aktivnostima pristupa rješavanju tog pitanja. Tako je Coca cola najavila da će ići na otkup plastične ambalaže, na koji način će uštedjeti znatna sredstva.

Aktivna uloga sve većeg broja nevladinih organizacija u zaštiti okoliša, već u fazama odobravanja prethodnih radnji za izgradnju proizvodnih kapaciteta za koje se smatra da će imati štetan ekološki uticaj, dovodi u situaciju da i menadžmenti preduzeća počinju cijeniti njihov uticaj, te preduzimaju sve aktivnosti da ne dolazi do narušavanja eko sistema, jer svi postupci osporavanja su spori, a to onda znatno utiče na sigurnost i djelotvornost buduće investicije. Već su poznati slučajevi kada je zbog aktivnosti nevladinih organizacija, pa i samih mještana, obustavljena investicija, bez obzira što su bila uložena znatna finansijska sredstva. Ovo dovodi do toga da se već određeni broj preduzeća opredjeljuje da koristi napredne tehnologije, koje su znatno iznad utvrđenih normi zaštite okoline, jer je utvrđeno da je jednostavnije i finansijski isplativije, dugoročno gledano, koristiti takav pristup, nego vršiti česte prepravke i usklađivanja sa normama.

Ovdje bi bilo interesantno obraditi i odnos prema Zakonu o prostornom planiranju i korištenju zemljišta (objavljen u «Sl.novinama FBiH», br.2/06,72/07, 32/08, 4/10, 13/10, 45/10), u kojem je posvećeno dosta pažnje postupku dobijanja okolinske dozvole, ali sam značaj i postupak dobijanja okolinske dozvole zaslužuje da to bude posebna tema. Ipak, kroz samu prezentaciju ovog rada, biće govora i o okolinskoj dozvoli.

Naše krivično zakonodavstvo je utvrdilo neka krivična djela iz oblasti zaštite okoliša, a glava XXVI u Krivičnom zakonu FBiH, je dobila naziv KRIVIČNA DJELA PROTIV OKOLIŠA, POLJOPRIVREDE I PRIRODNIH DOBARA. To su krivična djela utvrđena u čl. 303. Onečišćenje okoliša, čl.304. Ugrožavanje okoliša napravama, čl. 395., Ugrožavanje okoliša otpadom, čl.306. Ugrožavanje okoliša bukom, zatim čl.315. Pustošenje šuma, i čl. 321. Oštećenje, uništenje i nedozvoljeni izvoz spomenika kulture i zaštićenih objekata prirode.

ZAKLJUČAK

Aktivno uključivanja pravosudnih organa blagovremenim donošenjem sudskih odluka, sigurno je da može pospješiti i poboljšati odnos prema našem okolišu.

Međutim, ukoliko se ne posveti dužna pažnja i edukaciji stanovništva, te povećavanju njihove uloge u prethodnim postupcima kod donošenja odluka, ni pravosudni organi neće moći samostalno ništa učiniti.

Pri tome, uvijek bi trebali imati na umu poznatu indijansku izreku «... Zemlju nismo naslijedili od svojih predaka. Posudili smo je od svojih potomaka!»

Omogućimo i mi našim potomcima da uživaju u ljepotama našeg okruženja.